"וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב"

(1)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם
יג נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
יד בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: כֹּל
הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:
טו הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת
טז יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם:

פרשת כי תשא

(2)

מחצית השקל, ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר לפי שחטאו (בעגל) במחצית היום, יתנו מחצית השקל, וחרנא אמר לפי שחטאו בשש שעות יתנו מחצית השקל דעבד ששה גרמסין. (שם מטבע שהיתה בימי משה).

(3)

וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ
לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע
לב א אֱלֹהִים: וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־
אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־
זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ:
ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם
ג וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי: וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר
ד בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן: וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל
מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
ה וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר:
ו וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ
וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק:

פרשת כי תשא

(4)

ככלתו, "ככלתו" כתיב חסר, שנמסרה לו תורה במתנה[68] ככלה לחתן[69], שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה.

(5)

א"ר לוי ישראל יושבין למטה וחורטין את העגל, שנאמר ויקח מידם ויצר אותו בחרט, והקב"ה חוקק לוחות ליתן להם דברות חיים, שנאמר ויתן אל משה ככלתו.

(6)

וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם:
לה וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה
אַהֲרֹן:

פרשת כי תשא

(9)

אל אלעזר הכהן (פסוק ג), כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל, ולפי שאהרן עשה את העגל לא נתנה לו עבודה זו על ידו, שאין[28] קטיגור נעשה סניגור.

(10)

א ב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה
ג מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: וְזֹאת הַתְּרוּמָה
ד אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת:

פרשת תרומה

(11)

ולכך נקרא משכן העדות שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שכן במקדשכם. אמר הקב"ה יבא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל שכתוב בו (שמות ל"ב) ויתפרקו העם את כל נזמי הזהב ונו' ולכן מתכפרין בזהב וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב. אמר הקב"ה (ירמיה ל') כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך:

(12)

ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ
ח מִצְרָיִם: סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה
וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ
ט מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

פרשת כי תשא

(13)

(ז) וידבר, לשון קושי הוא, כמו: וידבר אתם קשות (בראשית מב ז)[89]. לך רד, מגדולתך[90], לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה[91]. שחת עמך. "שחת העם" לא נאמר אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי, ואמרת: טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שיחתו והשחיתו[92].

(14)

וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי
לא אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם: וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם
לב הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם
לג וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר
לד חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי:

פרשת כי תשא

(15)

(לא) אלהי זהב, אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב

(17)

ודי זהב, הוכיחן[13]
על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר: וכסף
הרביתי לה וזהב עשו לבעל (הושע ב י).

רש"י נבר"ם

(יח) ויתן אל משה וגו', אין מוקדם ומאוחר בתורה[66]. מעשה
העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה[67], שהרי
בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקב"ה
לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן.

רש"י כ' תשא

(19)

ב כיצד
מעלין את הבכורים כל העיירות שבמעמד
מתכנסות לעיר של מעמד ולנין ברחובה של עיר
ולא היו נכנסין לבתים ולמשכים היה הממונה
אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו:
ג הקרובים מביאים התאנים והענבים והרחוקים
מביאין גרוגרות וצמוקים והשור הולך לפניהם
וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו
החליל מכה לפניהם עד שמגיעים קרוב
לירושלים

משנה ביכורים פ"ג

(20)

ואמר
שקרניו מצופות בזהב, הוא רמז לפי שישראל עשו
אתה עגל הזהב שהוא מין שור, כמ"ש [תהלים
קו, ו] במבנית שור אוכל עשב, דר"ל שלא עשו
להם שור שהוא בקרניו, אלא שעשו להם עגל
היונק מאמו שאינו אלא כמבנית שור הגדול
האוכל עשב, דהיינו שהוא מינו. וע"כ אמר ששור
זה בקרניו עדיין בטהרתו להיות ראשית לכל
קרבנות, וע"כ קרניו מצופות בזהב למעלה זו,
שהרי הן לא היו של זהב במעשה עגל שלא היו לו
עדיין קרנות.

אור החיים (שם)

(21)

ושמעתי מגדול אחד שאמר זה היצר הרע של עבודה זרה — אנשי כנסת
הגדולה הרגו אותו[68], זהו תמיהה גדולה האיך אפשר להרוג המלאך שהוא גוף
בקי זך ורוחני, אלא רק שהעבירו מאומנותו ראשונה, אם כן מה הוא אומנותו עתה,
הלא כל מלאך נברא לאיזה שליחות!? אלא שנותנין לו אומנות הממון, לבלבל
בני אדם ברדיפת ממון ועושר, שזהו קרוב לעבודה זרה בעוונותינו הרבים[69], רק
צריך להיות ותרן בממון.

(22)

ונתנו איש כופר נפשו, אמר משה רבון העולמים
מי יכול ליתן פדיון נפשו, אח לא פדה יפדה איש לא
יתן לאלהים כפרו ויקר פדיון נפשם וגו'ס) אמר לו
הקב"ה לא כשם שאתה סבור אלא זה יתנו, כזה יתנו.
אמר ר' מאיר כמין מטבע של אש הראהו הוציא הקב"ה
מתחת כסא הכבוד והראהו למשה ואמר לו אם אתה

(23)

וַיַּעֲמֹד
מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלַי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃
כז וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ
עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לַשָּׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־
כח רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ׃ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם
כט הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִלְּאוּ יָדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי
ל אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה׃

פרש"י כ' תשא

(25)

(כט) מלאו ידכם, אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו[13]
להיות כהנים למקום. כי איש מכם ימלא ידו בבנו ובאחיו.

רש"י שם

(26)

יב ולמה לא זכה לוי
בנחלת ארץ ישראל ובביזתה
עם אחיו. מפני שהובדל
לעבוד את י"י ולשרתו
ולהורות דרכיו הישרים
ומשפטיו הצדיקים לרבים. שנ' יורו משפטיך
ליעקב ותורתך לישראל. לפיכך הובדלו מדרכי
העולם. לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא
נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן. אלא הם חיל
השם. שנ' ברך י"י חילו. והוא ברוך הוא זיכה
להם. שנ' אני חלקך ונחלתך: יג ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש
מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני י"י
לשרתו ולעבדו לדעה את י"י והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו
עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה
י"י חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו
כמו שזיכה לכהנים וללוים. הרי דוד אומר י"י מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי:

רמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל.

(27)

אגרת רבי יהודה
לרמב"ם אלעזר

כדאיתא בפרק המפלת (נדה לא, א) ג'
שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו, אביו
מזריע הלובן שממנו עצמות וגידין וצפורנים
ומוח שבראש ולובן שבעין, אשה מזרעת
אודם שממנו עור ובשר דם ושערות ושחור
שבעין, והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר
פנים וראיות העין ושמיעת האוזן ודבור פה